

JAROSŁAW STULCZEWSKI*

Juliusz Daniel Jedliński (1811–1882) – powstaniec listopadowy, działacz polonijny we Francji i kawaler Orderu Virtuti Militari

STRESZCZENIE | Urodzony w Szadku Juliusz Daniel Jedliński podczas studiów na Uniwersytecie Warszawskim uczestniczył jako oficer w powstaniu listopadowym (1830–1831), za co został odznaczony Orderem Virtuti Militari. Po upadku powstania wyemigrował na stałe do Francji. Został wykładowcą w polskiej szkole w Batignolles, której był dyrektorem w latach 1855–1860. Pod kierunkiem prof. Pierre-Armand Dufrenoy i prof. Léonce Élie de Beaumont pracował nad szczegółową mapą geologiczną Francji. Wykładał w Paryskiej Szkole Górniczej i prowadził kursy geologiczne. Poświęcił się także twórczości publicystycznej i poetyckiej na rzecz Polonii we Francji. Był zwolennikiem polityki Hotelu Lambert. Zmarł na emigracji w Paryżu.

SŁOWA KLUCZOWE | Juliusz Daniel Jedliński, powstanie listopadowe, Wielka Emigracja, kawaler Orderu Virtuti Militari, działacz polonijny w Paryżu, kartografia i geologia Francji

Juliusz Daniel Jedliński (1811–1882) – member of the november uprising, activist of polish immigrant community in France, knight of the Order of Virtuti Militari

SUMMARY | Juliusz Daniel Jedliński, born in Szadek, during his studies at Warsaw University took part as a soldier in the November Uprising (1830-1831), for which he was awarded the Order of Virtuti Militari. After the defeat on the uprising he emigrated to France. He became a teacher in a Polish school in Batignolles, and

* Jarosław Stulczewski, archiwista, działacz społeczno-kulturalny oraz ruchu rekonstrukcyjno-historycznego, prezes Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Zduńskiej Woli, 98-220 Zduńska Wola, ul. Mickiewicza 4, e-mail: jaroslaw.stulczewski@o2.pl

in the years 1855-1860 was its director. Under the supervision of French professors he elaborated a detailed geological map of France. He also lectured in Paris School of Mining and ran courses in geology. Another field of his activity was journalism and poetry oriented to the Polish immigrant community in France. Hotel Lambert was his political option. He died in Paris.

KEYWORDS | Juliusz Daniel Jedliński, November Uprising, Great Emigration, Knight of the Order of Virtuti Militari, activist of Polish immigrant community in Paris, cartography and geology of France

Juliusz Daniel Jedliński urodził się 1 stycznia 1811 r. o godz. 2.00 w nocy w rodzinie szlacheckiej w Szadku. Był najstarszym synem Teofila i Barbary z Kucharskich. Chrzest św. w obrządku rzymsko-katolickim przyjął w miejscowym kościele parafialnym pw. św. Jakuba Apostoła. Ojciec Juliusza, Teofil Dannemann Jedliński, był pisarzem Sądu Pokoju Szadkowskiego. Dnia 17 września 1810 r. w kościele w Szadku poślubił Barbarę Kucharską, wywodzącą się z parafii Drużbin, córkę Norberta i Katarzyny ze Straszewskich¹. Mieli ze sobą oprócz Juliusza jeszcze cztery córki – Katarzynę Florentynę, Wirginię Martę, Pelagię Barbarę i Atalię Teofilę Filipinę.

O dzieciństwie i wczesnych latach młodzieńczych Juliusza Jedlińskiego nie wiemy nic. Zapewne wychowywał się w dostatku, jaki panował w rodzinach wywodzących się z kręgów szlacheckich. Jedlińscy przebywali w Szadku do ok. 1820 r. Wyjechali stąd, zapewne przez wzgląd na Teofila Jedlińskiego, który jako urzędnik państwowy został najprawdopodobniej przeniesiony służbowo do innej miejscowości.

Z dniem 15 września 1827 r. niespełna 17-letni Juliusz Jedliński rozpoczął naukę na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego². Mieszkał wówczas wraz z rodziną już na terenie Warszawy przy ul. Freta 277. Po wybuchu powstania listopadowego pod koniec 1830 r. żywo zaangażował się w walkę z rosyjskim zaborcą. Został członkiem Towarzystwa Patriotycznego pod przewodnictwem Joachima Lelewela³. Organizacja, którą tworzyli m.in. Piotr Wysocki, Maurycy Mochnacki, Ludwik Nabelak, Ksawery Bronikowski, domagała się walki zbrojnej o niepodległość Polski, obrony

1 Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Szadku, sygn. 1691/6, k. 7; 1691/9, k. 59.

2 R. Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831. Słownik biograficzny*, Wrocław 1977, s. 83.

3 W. Smoleński, *Towarzystwo Patriotyczne*, „Przegląd Historyczny” 1909, t. 8, z. 1, s. 94.

swobód obywatelskich oraz reform społecznych. Oprócz tego Jedliński widząc potrzebę walki o własny kraj, dołączył do sformowanego jeszcze pod koniec 1830 r. 14 Pułku Piechoty Liniowej, wchodzącego później w skład 5 Dywizji Piechoty. Co najmniej połowa żołnierzy tworzących pułk była świeżo powołana w jego szeregi.

Juliusz Jedliński został awansowany do stopnia porucznika i brał udział ze swoim pułkiem w bitwach i potyczkach pod Nurem (22 maja), Ostrołęką (26 maja), Szymanowem (15 sierpnia), Zembrami (28 sierpnia), Rogoźnicą (29 sierpnia), Warszawą (6 września), Opolem i Józefowem (15 września) oraz Borowem (16 września). Uzbrojenie pułku w większości składało się tylko z kos⁴. Za walkę z siłami zaborcy żołnierze pułku otrzymali 12 złotych i 16 srebrnych krzyży Orderu Virtuti Militari⁵. Wśród odznaczonych znalazł się także Jedliński, który po upadku powstania w październiku 1831 r., w obawie przed grożącymi mu restrykcjami ze strony władz carskich, był zmuszony emigrować do Francji, gdzie jak się później okazało – został na stałe⁶.

Po wyjeździe do Francji znalazł się w Paryżu. Tam kontynuował przewane studia prawnicze. Jednocześnie korzystał ze wsparcia materialnego Towarzystwa Pomocy Naukowej. Otrzymał posadę nauczyciela języka polskiego w szkole polskiej w Batignolles, gdzie z zaangażowaniem poświęcił się pracy pedagogicznej z polskimi dziećmi i młodzieżą⁷. Na stałe związał się z Kloryndą Foizy, z którą miał dwóch synów – Mieczysława i Witolda⁸.

Początki placówki oświatowej, w której znalazł zatrudnienie, sięgają połowy XIX w., gdy przedstawiciele Wielkiej Emigracji⁹, głównie członkowie rządu, posłowie, oficerowie, publicyści i pisarze założyli w Paryżu Stowarzyszenie Naukowej Pomocy, mające wspierać materialnie Polaków, pragnących studiować. Stowarzyszeniu przewodniczył książę Adam Czartoryski.

4 R.O. Spaizier, *Historja powstania narodu polskiego w roku 1830 i 1831*, t. II, Paryż 1833, s. 288.

5 B. Gembarzewski, *Rodowody pułków polskich i oddziałów równorzędnych od r. 1717 do r. 1831*, Warszawa 1925, s. 72.

6 Almanach Historique ou Souvenir de l'Emigration Polonaise, Paryż 1847, s. 164.

7 *Jak giną instytucje narodowe na emigracji. Wyższa Szkoła Polska w Paryżu*, Paryż 1896, s. 28.

8 „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu” 1991, t. 1, s. 139.

9 Wielka Emigracja – ruch emigracyjny polskiej ludności w pierwszej połowie XIX w. Emigracja miała podłoże patriotyczno-polityczne, a bezpośrednią przyczyną był upadek powstania listopadowego w 1831 r.

Program szkoły zakładał: wychowanie w duchu narodowym, równość wszystkich uczniów bez względu na pochodzenie i pozycje rodziców oraz dbanie o wysoki poziom kształcenia. Początkowo uczniowie realizowali program szkoły francuskiej, z dodatkowymi zajęciami z języka polskiego i historii Polski. Od roku 1844 szkoła funkcjonowała w podparyskiej dzielnicy Batignolles, przy Boulevard des Batignolles 56 i zwana była Batiniolską. Wówczas rozpoczął się dla niej najchlubniejszy rozdział, trwający dwie dekady – w latach 50. i 60. XIX w.¹⁰ To zapewne także zasługa dyrektora szkoły, którym w latach 1855–1860 przyszło być Juliuszowi Jedlińskiemu, dotychczasowemu wykładowcy¹¹.

Szkoła Narodowa Polska w Batignolles posiadała 12 sal lekcyjnych, rektorat, przychodnię lekarską, laboratoria, salę gimnastyczną, mieszkania dla nauczycieli i internat. Wygospodarowano również pomieszczenia dla dużej, bo liczącej ponad 20 tys. tomów, biblioteki (stan z 1865 r.), przy której otwarto czytelnikę publiczną, gromadzącą zbiory i archiwa emigracyjne, m.in. Joachima Lelewela. W szczytowym okresie liczba uczniów wzrosła nawet do 300, a kadra nauczycielska liczyła 36 osób. W szkole kształcił się także najstarszy z synów Jedlińskiego – Mieczysław¹². Placówka cieszyła się bardzo dobrą opinią w środowisku francuskim. Pomyślny i szybki rozwój szkoły oraz wybitni ludzie nią kierujący, a także wysoki poziom nauczania spowodowały, że dekretem z 8 kwietnia 1865 r. Napoleon III przyznał jej status instytucji użyteczności publicznej¹³.

Nauczając w szkole polskiej, Jedliński kształcił się dalej. Podjął naukę w Paryskiej Szkole Górniczej (École nationale supérieure des mines de Paris) – jednej z dwóch szkół technicznych – dość popularnych wśród polskich emigrantów we Francji. Studia techniczne zapewniały niezłe zarobki, wobec czego Jedliński po ukończeniu uczelni pracował także jako konduktor górniczy. W 1843 r. jako strażnik górniczy pierwszej klasy wstąpił do administracji

10 <https://paryz.orpeg.pl/historia-szkoly/o-szkole/> [dostęp: 8.05.2022].

11 *Jak giną instytucje narodowe...*, s. 33; *Biesiada krzemieniecka w Paryżu dnia 5 października 1857*, Paryż 1858, s. 10; N. Gruss, *Szkoła Polska w Paryżu*, Warszawa 1962, s. 88; R. Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego...*, s. 83.

12 „Wiadomości Polskie” 1854, R. I, cz. 2, nr 2, s. 77, 83.

13 Ze szkołą związanych było wielu wybitnych Polaków, m.in. Adam Mickiewicz, Joachim Lelewel, gen. Józef Dwernicki, Józef Ignacy Kraszewski, Ludwik Mierosławski, Alojzy Biernacki i hr. Ksawery Branicki. Zob. J. Żebrowski, *Szkoła polska na Batignolles w Paryżu w służbie polskości i wychowania narodowego (geneza, rozwój, struktura)*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, t. 10, s. 331–350.

robót publicznych, aby pod kierownictwem prof. Pierre-Armand Dufrénoy¹⁴ i prof. Léonce Élie de Beaumont¹⁵ pracować nad sporządzeniem mapy geologicznej Francji, która to już po jego śmierci została w pełni ukończona¹⁶.

Praca, którą podjął – obok nauki w szkole – dawała mu jedynie perspektywę awansu na głównego naczelnika kopalni, który uzyskał w 1858 r. Jedliński zrezygnował jednak z tej drogi kariery zawodowej i odrzucił awans. Nie porzucając swych patriotycznych nadziei, dążył do tego, aby zapewnić sobie środki do jak najlepszego wykształcenia swoich dwóch synów. Życzliwe zaufanie przełożonych z paryskiej uczelni technicznej sprawiło, że wkrótce znalazł się on w innym, bardzo korzystnym dla siebie położeniu. Zaufanie, którym został obdarzony Juliusz Jedliński, było na tyle duże, że po śmierci Dufrénoya L. Élie de Beaumont, który mógł liczyć na pomoc wielu pracowników, zdał się wyłącznie na Jedlińskiego przy wykonywaniu i doskonaleniu kolejnych wydań mapy Francji¹⁷.

Jego talent wykorzystano szczególnie do wykonania kilku departamentalnych map geologicznych w skali 1 : 80 000 oraz pierwszego z fragmentów wydanej w 1855 r. mapy geologicznej Francji w tej samej skali. Były one pomocne przy opracowaniu dużego, liczącego 62 arkusze, fragmentu mapy sztabu generalnego, którego opublikowanie w 1867 r. przesądziło o wprowadzeniu instytucji służby mapy szczegółowej. Instytucja ta została utworzona w roku kolejnym, a Jedliński został kierownikiem jej zakładu graficznego,

14 Pierre-Armand Dufrénoy (1792–1857) – geolog i mineralog francuski, inżynier górniczy, członek francuskiego Korpusu Inżynierów Górniczych. Od 1835 r. pracował na stanowisku profesora mineralogii Paryskiej Szkoły Górniczej, kierował nią następnie w latach 1848–1857. Od 1846 r. był generalnym inspektorem górniczym. W latach 1847–1857 zarządzał Katedrą Mineralogii w Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu. Członek Francuskiej Akademii Nauk. Jego imię nosi ulica w 16. dzielnicy Paryża.

15 Léonce Élie de Beaumont (1798–1874) – francuski uczony i geolog, współtwórca pierwszych map geologicznych Francji. W 1831 r. został profesorem geologii. Od 1833 r. był naczelnym inżynierem górnictwa. Członek Francuskiej Akademii Nauk (od 1853 stały sekretarz) i Royal Society w Londynie. Zajmował się głównie tektoniką, zapoczątkował jedną z teorii geotektonicznych, zwaną teorią kontrakcji (1829); skrajny zwolennik katastrofizmu.

16 „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu” 1991, t. 1, s. 139; B. Konarska, *Polskie drogi emigracyjne. Emigranci polscy na studiach we Francji w latach 1832–1848*, Warszawa–Łódź 1986, s. 84; *Almanach Historique...*, s. 164; „Bulletin de la Société Géologique de France” 1859, t. 16, s. 205.

17 A-É. Béguyer de Chancourtois, *Notice nécrologique sur M. Jules Jedlinski*, „Association amicale des élèves de l'École des mines”, styczeń 1883, s. 3–4.

będąc podporą wszystkich działań. Obejmowały one – obok księgowości – sporządzanie protokołów, reprodukcję litograficzną i typograficzną oraz kolorowanie, które wówczas wykonywano ręcznie, co było konieczne, aby nadać mapom geologicznym w pełni ich charakter opisowy¹⁸. Tym samym Jedliński wobec natłoku zadań powierzonych mu w nowej pracy zaprzestał wykładać w Szkole Narodowej Polskiej w Batignolles.

Juliusz Jedliński od roku 1853 był członkiem Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu¹⁹, stawiającego sobie za cel „zbierać i ogłaszać materiały tyżące się dawnego Królestwa Polskiego, jego obecnego położenia lub pomyślności przyszłej, a to w widoku zachowania i ożywania w opinii narodów spółczucia, które dla Polski okazywały”²⁰. Przebywając na emigracji, stał się zwolennikiem polityki Hotelu Lambert, monarchistycznego obozu konserwatywno-liberalnego, skupiającego głównie bogate kręgi społeczeństwa Wielkiej Emigracji. Politycznie Hotel Lambert opierał się na postanowieniach Konstytucji 3 Maja. Liczył na interwencję państw zachodnich w sprawie polskiej. Kierował nim książę Adam Jerzy Czartoryski, a po jego śmierci syn Władysław Czartoryski.

Praca i działalność Jedlińskiego na emigracji to także czas jego twórczości publicystycznej i poetyckiej. Podczas zajęć dydaktycznych w batignolleskiej szkole polskiej przygotował do wydania w 1853 r. dwie pozycje o podobnej tematyce, dedykowane hr. Władysławowi Zamoyskiemu²¹ – *O szkole naro-*

18 Tamże, s. 4.

19 L. Gadon, *Z życia Polaków we Francji. Rzut oka na 50-letnie koleje Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu 1832–1882*, Paryż 1883, s. 118; „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu”, rok 1866, Paryż 1867, s. XXIV.

20 Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu (do roku 1854 Towarzystwo Literackie) – polskie stowarzyszenie polityczno-kulturalne działające w latach 1832–1893. Zob. A. Mazanek, *Towarzystwo Historyczno-Literackie [w:] Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. II, Warszawa 1985, s. 482.

21 Władysław Zamoyski herbu Jelita (1803–1868) – pułkownik wojsk polskich w powstaniu listopadowym, generał dywizji wojsk tureckich, generał brytyjski. Od 1824 r. oficer armii Królestwa Polskiego. W czasie powstania listopadowego był adiutantem gen. Jana Skrzyneckiego, a w ostatniej fazie powstania szefem sztabu Korpusu gen. Girolamo Ramorino. Po klęsce powstania udał się na emigrację do Francji. Był jednym z najbliższych współpracowników księcia Adama Czartoryskiego i z jego ramienia kierował polityką zagraniczną Hotelu Lambert. Od 1843 r. prezes Towarzystwa Monarchicznego. W czasie Wiosny Ludów organizował w latach 1848–1849 polskie oddziały we Włoszech. Tworzył także oddziały w Turcji i w Wielkiej Brytanii. W okresie powstania styczniowego był kierownikiem dyplomatycznej Agencji Angielskiej w Londynie. Usiłował nakłonić Wielką Brytanię do wsparcia powstania w Polsce, jednak bez rezultatu.

dowej polskiej w Batignolles pod Paryżem i *O wychowaniu dzieci wychodźców w szkole narodowej polskiej w Batignolles pod Paryżem*. Obie książki ukazały się w Poznaniu i traktowały o problematyce szkolnictwa polskiego na uchodźctwie we Francji i wychowaniu dzieci. We wstępie do nich czytamy²²:

Po tęsknej o Ojczyźnie myśli, która tkwi ciągle w duszy każdego wygnan-
ca – jeżeli oprócz tego jest ojcem – nic troskliwości jego więcej nie obudza,
jak publiczne wychowanie dzieci. Są zaś w życiu ludzkim chwile, iż głos
odzywający się wewnątrz jest tak silnym, takiego udziela nam przekona-
nia, że nawet największą przemaga nieśmiałość, – daje pióro do ręki na-
wet nienawykłemu niem władać, i myśli swoje głośno objawiać rozkazuje.
W podobnej i ja znajduję się okoliczności²³.

W zakończeniu przytoczonych opracowań Jedliński poruszył istotne kwe-
stie mentalności przyszłego pokolenia Polaków, a tym samym ewentualnych
następstw Wielkiej Emigracji²⁴:

Wiem też i to, że wielu może zarzuci mi deklamatorstwo. Tym oświadczę,
iż nie umiem oziębłe bronić zasady, która mnie wiąże jako katolika, ojca
i Polaka. [...] Ale wy, bracia wygnancy, zwłaszcza Ojcowie! Wy, którzy
znacie wszystkie zawody, wszystkie poniżenia i wszystkie boleści wygnania
– wy, którzyście już do dna ten kielich goryczy wychylili! – do was jesz-
cze jedno słowo: chcielibyście, aby dzieci wasze były kiedykolwiek w po-
dobnym położeniu? A jednak gdyby Opatrzność w miłosierdziu swoim
postanowiła wkrótce położyć koniec niedoli naszej, albo gdyby w skutku
jakich bądź okoliczności synowie wasi w Polsce się znaleźli, powiedzcie,
czyby w ów czas tak mało z nią i językiem naszym oswojeni, niedoznani
tyle trudności do zarobienia sobie kawałka chleba na ziemi ojczystej, ile my
tu ich doznajemy? Powiedzcie, czy jesteście pewni, żeby ci młodzi Polacy,
w Polsce nawet nie byli Emigrantami?

Wspomniane powyżej opracowania stały się w roku szkolnym 1853/1854
powodem do zaciętych i licznych dyskusji w wielu kręgach społecznych.
Był to zarazem jeden z najbardziej burzliwych okresów walki o wpływy

22 J.D. Jedliński, *O szkole narodowej polskiej w Batignolles pod Paryżem*, Poznań 1853, s. VII; Tenże, *O wychowaniu dzieci wychodźców w szkole narodowej polskiej w Batignolles pod Paryżem*, Poznań 1853, s. VII.

23 Cytaty w niniejszym tekście poddano modernizacji, ograniczając się do niezbędnego minimum.

24 Tamże, s. 139–141.

w batignolleskiej placówce oświatowej oraz o dobór nauczycieli. Była ona już ustabilizowaną instytucją, w której uczył Juliusz Jedliński, ojciec jednego z uczniów. W tym okresie atakował on władze placówki, zarzucając im uleganie libertynizmowi²⁵. Twierdził, że cały program nauczania powinien być przepojony „duchem Chrystusa” i w tym też kierunku formował swoje uwagi. Proponował, aby z religii uczynić element programu języka polskiego, a więc wprowadzić opowiadania religijne kosztem opowiadań „o koniku”, „o kotku Filusiu” lub „o pannie Kokosznickiej”. Apelowal, aby zwrócić się do arcybiskupa poznańskiego o przysłanie do szkoły duchownego na 10–15 dni w celu przeprowadzenia konferencji religijnych, nawet gdyby oznaczało to przedłużenie roku szkolnego. Jedliński w swoich pracach zapytywał, dlaczego program śpiewu nie uwzględnił kompozycji kościelnych Mikołaja Gomółki z XVI w., które znajdowały się w posiadaniu polskich kapituł. Miał świadomość pewnych trudności z tym związanych, takich jak np. brak odpowiednich książek do nabożeństwa. Ale znalazł rozwiązanie również tego problemu – wydanie ich nakładem szkoły. Wspomniane pozycje o objętości 50–60 stron miały zawierać modlitwy, akty wiary, maksymy, żywoty świętych itp.

Jedliński przeprowadzając generalny szturm na kierownictwo szkoły, wyrażał swoje zadowolenie z częszczania uczniów do kościoła w sposób zorganizowany na Wielkanoc i Boże Narodzenie. Dziwił go jednak fakt, że młodzież nie śpiewała tam pieśni *Alleluja*, *W źłobie leży* itd. Twierdził, że słyszał z ust młodzieży pieśni *Jeszcze Polska nie zginęła*, ale nigdy żaden uczeń nie śpiewał pieśni nabożnej. Jego zdaniem wyłącznie religijna strona wychowania usprawiedliwiała istnienie szkoły polskiej we Francji. W ramach przygotowania młodzieży do dorosłego życia proponował stypendia dla polskich uczniów w szkołach francuskich. Tym samym wyrażał swoje niezrozumienie dla rodziców dzieci, którzy kierowali swoje pociechy do polskiej szkoły w Batignolles aż z Korsyki²⁶.

Opublikowane drukiem prace Jedlińskiego doczekały się wkrótce polemiki. Autorem jej był ukrywający się pod inicjałem „K-o” Julian Klaczko, człowiek blisko związany ze szkołą, z przewodniczącym Rady Szkolnej dr. Sewerynem Gałęzowskim oraz z Adamem Czartoryskim. Dla „K-o”

25 Libertynizm – francuski laicki ruch umysłowy w XVII w., skierowany przeciw autorytaryzmowi religijnemu, ideałom ascetycznym i tradycyjnej obyczajowości.

26 N. Gruss, *Szkoła Polska w Paryżu...*, s. 88–89.

rozprawy na wzniosłe tematy, jak filantropia, religia itd., których chwycił się Juliusz Jedliński, były tylko zasłoną dymną, za którą krył się jasny cel – podporządkowanie szkoły wpływom hr. Władysława Zamoyskiego. W ten sposób Klaczko odkrył zamiary Jedlińskiego, wyraźnie sekundującemu Zamoyskiemu, którego celem była walka polityczna o wpływy poszczególnych ugrupowań na masę emigracyjną. Zdaje się, że Juliusz Jedliński walkę wygrał, gdyż w roku 1855 został dyrektorem batignolleskiej szkoły²⁷.

Wśród aktywności literackiej Juliusza Jedlińskiego na wyróżnienie zasługuje jego twórczość poetycka. Opublikował następujące utwory: *Wiersz na cześć i chwałę Marii Matki Boskiej w święto Jej narodzenia dnia 8 września 1847 r.* (1847), *Głos Polaka do Francji na początku 1849 r.* (1849), *Do Xięcia Władysława Czartoryskiego w dzień jego imienin dnia 27 czerwca 1855 r.* (1855), *Do Władysławów* (1858) i *Pacierz* (1858). Ostatni z wymienionych wierszy Jedliński dedykował w formie powiastki swojemu pierworodnemu synowi, Mieczysławowi. Swoje dzieła sygnował także skrótami T.D.J., co należy tłumaczyć Teofil²⁸ Damian Juliusz, bądź J.D.J. – Juliusz Daniel Jedliński²⁹.

PACIERZ

(POWIASTKA)

Raz mówił Ojciec do Mieczysława:

« Pamiętaj moje dziecię,

« Jeśli chcesz by na świecie

« Dobrze ci się działo,

« Niechże Boską chwałą,

« Każda się twoja zakończy sprawa. »

Mieczysław przyrzekł. — Było to w chwilę

Kiedy on z Ojcem bawił się mile

W całej swobodzie,

W ładnym ogrodzie; —

Gdzie piękne kwiaty

Schlebiały oku, —

Choże kamraty

Ścigały w kroku, —

²⁷ Tamże, s. 89, 91.

²⁸ Niektórzy mylnie rozwijają skrót jako Tadeusz, tymczasem skrót T.[ofil] używany był z szacunku przez autora do ojca. Zob. *Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 3, R-Ż, E. Jankowski (red.), Wrocław 1996, s. 304.

²⁹ *Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 2, J-Q, E. Jankowski (red.), Wrocław 1995, s. 33.

Gdzie mu gry, huśtawki,
 I inne zabawki
 Tyle uciechy dały przyjemnej,
 Że nie chciał odejść aż nocy ciemnej.
 A więc zmęczony, wrócił do domu.
 Zaledwie przybył; — w brew zwyczajowi,
 Bo nic nie mówiąc wcale nikomu,
 Dalej do łóżka, ku spoczynkowi.
 Lecz nazajutrz rano,
 Skończywszy śniadanie,
 Gdy chłopca wołano
 Z książką na czytanie:
 Chociaż biegł z ochotą,
 Nic wcale nie umiał;
 Tak że Ojca zdumiał
 Tą swoją głupotą!...
 Myślicie pewno, że to jest próźniaczek,
 I nigdy Ojcu lepiej nie czytuje;
 Otóż przeciwnie. — Mieczysław, chłopaczek
 Zwykle pojętny, dobrze się spisuje.
 Czemuż więc pamięć, utracą tą razą?
 Czemu pojęcie mu się przენiewierza?
 Oto dla tego: że Boską obrazą
 Wilją zakończył, nie mówiąc pacierza.

T.D.J.

Był również autorem krótkiego utworu literackiego *Synowie i przyjaciel Wygnańca. Powiastka* (Paryż 1855). Utwór zadedykował uczniom Szkoły Narodowej Polskiej w Batignolles, a jego bohaterami byli sam Juliusz Jedliński oraz jego dwaj synowie – Mieczysław i Witold. Jako że znał język francuski, dokonał również przekładu wiersza Hymn dziecka do Boga autorstwa francuskiego poety, pisarza i polityka Alphonse'a de Lamartine'a. Został on opublikowany w antologii poetyckiej (1882)³⁰.

Juliusz Jedliński na emigracji utrzymywał rozliczne kontakty z wieloma Polakami, szczególnie zaangażowanymi w sprawy polityczne, gospodarcze i patriotyczne kraju. Niektórych z nich poznał w czasie nauki i działalności na ziemiach polskich. Jednym z nich był Karol Szulczewski (1813–1884),

³⁰ *Antologia poetów obcych*, Lwów 1882, s. 47–49.

powstaniec i działacz emigracyjny, z którym przyjaźnił się i znał jeszcze z lat młodości. Tak samo jak on po upadku powstania listopadowego trafił do Francji. Szulczewski w 1838 r. podjął decyzję o wyjeździe na stałe do Wielkiej Brytanii. Innym znajomym Jedlińskiego był Leonard Niedźwiecki (1810–1892), publicysta i polityk³¹. Po upadku powstania listopadowego i po zwolnieniu z niewoli wyjechał do Anglii, gdzie uzyskał pracę w kancelarii ks. Adama Czartoryskiego, a następnie w biurze angielskiego Towarzystwa Literackiego Przyjaciół Polski. Pod koniec 1839 r. osiadł na stałe w Paryżu i związał się do końca życia z Hotelem Lambert.

Znajomości z różnymi osobami oraz tęsknota za własną ojczyzną sprawiały, że Jedliński angażował się w działania na rzecz środowiska polonijnego. Był współzałożycielem paryskiego klubu ludu polskiego, działającego od 20 marca 1846 r., w którym pełnił funkcję kasjera. Po niecałych dwóch miesiącach klub jednak został rozwiązany³².

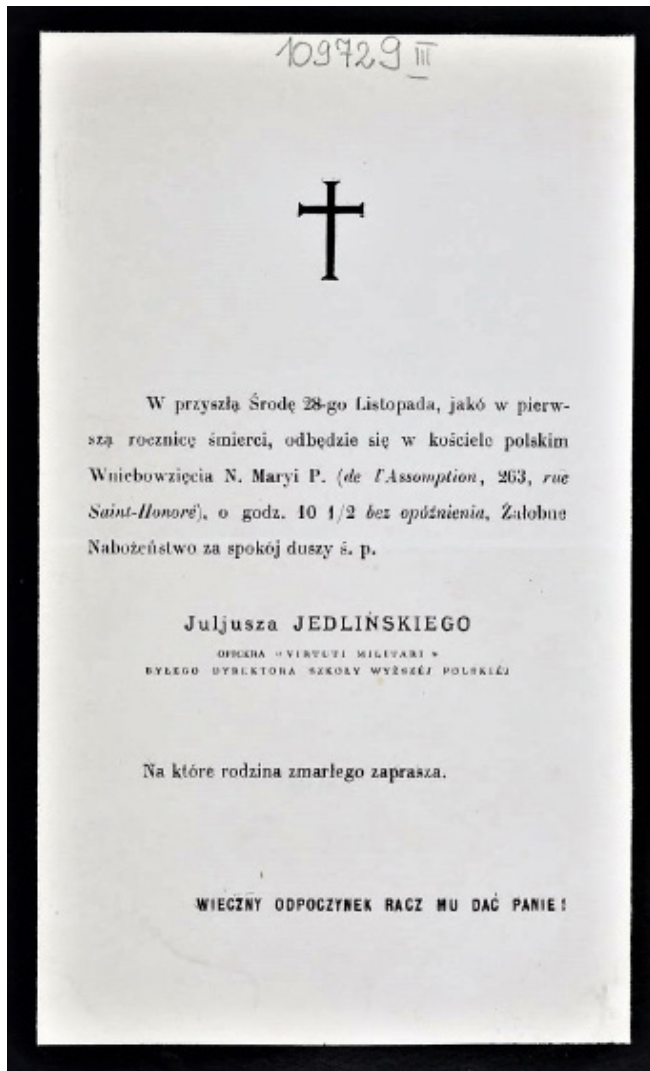
Juliusz Jedliński jako kierownik zakładów graficznych borykał się bez przerwy z problemem braku pracowników. Mimo to udało mu się wspólnie z prof. Léonce Élie de Beaumontem wydać w 1873 r. pierwszą część mapy geologicznej Francji, na którą składało się 12 arkuszy, 30 dokumentów, a także tablice przekrojów i perspektyw oraz ryciny skamieniałości, tabele ogólne i noty objaśniające. Jedliński miał zdolności manualne i wyczucie estetyki. Był szczegółowy oraz gorliwy w swojej pracy, a przy tym dobrze wykształcony i posiadający sporą wiedzę i doświadczenie, nabyte przez kilkadziesiąt lat pracy nad kartografią i geologią państwa francuskiego. Dodatkowo wykładał w Paryskiej Szkole Górniczej. Cieszył się popularnością wśród studentów za sprawą prowadzonych przez siebie kursów geologicznych. Widząc to Élie de Beaumont, wystąpił tuż przed swoją śmiercią w 1873 r. o nadanie Jedlińskiemu najwyższego odznaczenia francuskiego – Legii Honorowej – jako wyraz uznania i nagrody za 30 lat wspaniałej pracy na rzecz kartografii Francji i badań geologicznych. Odznaczenie jednak nie zostało przyznane.

Po śmierci prof. Élie de Beaumonta i wydania w 1876 r. drugiej części szczegółowej mapy geologicznej Francji, liczącej 12 arkuszy, w skali 1 : 80 000,

31 *Leonardowi Niedźwieckiemu w dowód szacunku i życzliwych uczuć Autor*. Zob. Autografy / Dedykacje w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie (w układzie chronologicznym), sporz. M. Truszczyńska, mps, poz. 10.

32 *Żywot Adama Mickiewicza podług zebranych przez siebie materiałów oraz własnych wspomnień opowiedział Władysław Mickiewicz*, t. IV, Poznań 1895, s. 45.

Jedliński przeszedł na emeryturę³³. Jej autorami obok niego byli: Edmund Fuchs, Alfred Potier, Albert de Lapparent, Henryk Douvillé, F. Clérault, Léonce Élie de Beaumont i Alexandre Émile Béguyer de Chancourtois.

Ryc. 1. Zawiadomienie o nabożeństwie w pierwszą rocznicę śmierci Juliusza Jedlińskiego
Źródło: Muzeum Narodowe w Krakowie – Biblioteka Książąt Czartoryskich, Nekrolog – incipit, wyd. nieznany, 1883

33 A-É. Béguyer de Chancourtois, *Notice nécrologique sur M. Jules Jedliński...*, s. 4-5.

Juliusz Damian Jedliński zmarł 29 listopada 1882 r. w Paryżu³⁴. Jest on przykładem jednej z tysięcy osób, które musiały po upadku powstania listopadowego w obawie o własne życie emigrować i pozostać na stałe na obczyźnie. Emigracja popowstaniowa nazywana jest „wielką”, nie tylko z powodu liczby uchodźców, ale również ze względu na olbrzymią rolę, jaką emigranci odegrali w życiu kulturalnym, naukowym i politycznym Francji i Polski. Przypadek Juliusza Jedlińskiego jest tego niezaprzeczalnym potwierdzeniem.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Szadku, sygn. 169I.

Źródła publikowane

Autografy / Dedykacje w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie (w układzie chronologicznym), sporz. M. Truszczyńska, mps.

Opracowania

- „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu” 1991, t. I.
Almanach Historique ou Souvenir de l’Emigration Polonaise, Paryż 1847.
Antologia poetów obcych, Lwów 1882.
Béguyer de Chancourtois A-É., *Notice nécrologique sur M. Jules Jedliński*, „Association amicale des élèves de l’École des mines”, styczeń 1883.
Biesiada krzemieniecka w Paryżu dnia 5 października 1857, Paryż 1858.
„Bulletin de la Société Géologique de France” t. 16, 1859.
Gadon L., *Z życia Polaków we Francji. Rzut oka na 50-letnie koleje Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu 1832-1882*, Paryż 1883.
Gembarzewski B., *Rodowody pułków polskich i oddziałów równorzędnych od r. 1717 do r. 1831*, Warszawa 1925.
Gerber R., *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831. Słownik biograficzny*, Wrocław 1977.

³⁴ S. Konarski, *Materiały do biografii genealogii i heraldyki polskiej*, t. 7–8, Paryż 1985, s. 188.

- Gruss N., *Szkoła Polska w Paryżu*, Warszawa 1962.
- Jak giną instytucje narodowe na emigracji. *Wyższa Szkoła Polska w Paryżu*, Paryż 1896.
- Jedliński J.D., *O szkole narodowej polskiej w Batignolles pod Paryżem*, Poznań 1853.
- Jedliński J.D., *O wychowaniu dzieci wychodźców w szkole narodowej polskiej w Batignolles pod Paryżem*, Poznań 1853.
- Konarska B., *Polskie drogi emigracyjne. Emigranci polscy na studiach we Francji w latach 1832–1848*, Warszawa–Łódź 1986.
- Konarski S., *Materiały do biografii genealogii i heraldyki polskiej*, t. 7–8, Paryż 1985.
- Mazanek A., *Towarzystwo Historyczno-Literackie [w:] Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. II, Warszawa 1985.
- „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. Rok 1866”, Paryż 1867.
- Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 2, J-Q, E. Jankowski (red.), Wrocław 1995.
- Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 3, R-Ż, E. Jankowski (red.), Wrocław 1996.
- Smoleński W., *Towarzystwo Patriotyczne*, „Przegląd Historyczny” 1909, t. 8, z. 1.
- Spaizier R.O., *Historja powstania narodu polskiego w roku 1830 i 1831*, t. II, Paryż 1833.
- „Wiadomości Polskie” 1854, R. I, cz. 2, nr 2.
- Żebrowski J., *Szkoła polska na Batignolles w Paryżu w służbie polskości i wychowania narodowego (geneza, rozwój, struktura)*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, t. 10.
- Żywot Adama Mickiewicza podług zebranych przez siebie materiałów oraz własnych wspomnień opowiedział Władysław Mickiewicz*, t. IV, Poznań 1895.

Źródła internetowe

<https://paryz.orpeg.pl/historia-szkoly/o-szkole/> [dostęp: 8.05.2022].